

**УЧАСТЬ ЛЕОНІДА КУЧМИ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ
(1994–2004): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті прослідковується й аналізується участь та місце Президента Леоніда Кучми в новітньому українському конституціоналізмі. Основна увага акцентується на проблематиці узгодження різних варіантів конституційних проектів, переговорний процес між учасниками комісії з напрацювання тексту Основного закону. Висвітлено ініціативу глави держави щодо проведення конституційної реформи та кропіткої роботи щодо просування законопроектів для їхнього остаточного прийняття та реалізації.

Ключові слова: Президент, Леонід Кучма, Верховна Рада, Конституція.

Після перемоги Леоніда Кучми на дострокових президентських виборах 1994 р. і проведення інавгурації новообраного глави держави перед ним постала велика кількість проблем, з якими він мав стикнутися та вирішити в короткостроковій перспективі. По-перше, складна соціально-економічна ситуація в країні, ядерне роззброєння України, сепаратизм в Криму, а також відсутність Конституції та нормальних конструктивних відносин з Верховною Радою України. Питання Конституції та діяльності, спрямованої на її прийняття, розглядаються та з'ясовуються науковцями та дослідниками як з юридичного боку, так і історичного ракурсу. Особливе місце в розробці цієї тематики належить В. Шаповалу [20], М. Томенку [16], О. Бандурці [1], В. Кампо [5], В. Погорілку [7] та Ю. Тодиці [15]. Проте в зазначених працях не висвітлюється достатнім чином місце Президента Леоніда Кучми в новітньому українському конституційному процесі. Вивчення та аналіз даної проблематики виступає метою даної статті. Для реалізації поставленої мети слід дослідити участь Леоніда Кучми в розробці та прийнятті Конституції 1996 р., а також в здійсненні політичної реформи, яка була реалізована в 2004 р.

Варто зазначити, що конституційний процес займав чільне місце в програмах кандидатів в народні депутати та Президенти протягом виборчих кампаній навесні та влітку 1994 р. У суспільстві існувала необхідність та запит на прийняття нової конституції, адже продовжувала діяти ще конституція УРСР 1978 р. зі змінами та доповненнями, які, однак, корінним чином не змінювали державний лад. Зокрема, передвиборна програма Леоніда Кучми передбачала «термінове прийняття нової Конституції як основи законотворчості, формування громадянського суспільства національної злагоди, а також створення авторитетної виконавчої вла-

ди на засадах компетентності, порядності та відповідальності» [2, с. 184].

Новообрана Верховна Рада України (далі – ВРУ) відразу після початку своєї діяльності розпочала роботу над пошуком варіантів продовження конституційного процесу, адже діяльність попередніх комісій з розробки конституції була неефективною та не мала підтримки в сесійному залі. Одним з пріоритетних питань своєї діяльності ще до офіційної інавгурації Леонід Кучма визначав підготовку та прийняття нової Конституції. Парламент, в свою чергу, намагався зрушити процес напрацювання нової Конституції з мертвого місця, однак постійні суперечки та безкінечні обговорення депутатського корпусу з приводу кількісного та персонального складу зводили всі спроби нанівець.

Президент України був занепокоєний затягуванням та відсутністю прогресу в просуванні конституційних ініціатив, тому, в вересні 1994 р. надіслав парламентарям лист зі зверненням, в якому критично висловився щодо пропозицій, які запропонувала ВРУ, і зауважив, що в проекті Комісії з питань правової політики і судово-правової реформи не відображені пропозиції, які свідчили про реальне політичне становище в суспільстві. Варто зазначити, що депутати виступали за створення Конституційної комісії (далі – Комісія) як органу ВРУ, і це несло в собі загрозу протистояння в подальшій роботі. Можливість такої небезпеки змушувала підійти ретельно до пошуку найбільш компромісного та дієвого принципу формування Конституційної комісії.

Щодо позиції Президента, то він вважав за необхідне створити Комісію у складі тридцяти дев'яти осіб, у той час як ВРУ наполягала на 78 членах. Це було пов'язано з строкатістю партійного складу парламенту та намаганням усіх політичних фракцій та груп взяти участь в розробці Конституції. Зокрема, Леонід Кучма

пропонував включити до складу Комісії: Президента та Голову ВРУ як співголів Комісії, секретаря, визначеного спільно Президентом та Головою ВРУ, по дев'ять представників від кожної з «гілок» влади, вісім представників від різних регіонів України та одна особа від Автономної Республіки Крим. 12 вересня 1994 р. Президія ВРУ розглянула лист Президента та прийняла постанову, згідно якої доручила Комісії з питань правової політики і судово-правової реформи сформулювати та надати нові пропозиції щодо формування Комісії [11].

Проблема формування Комісії, крім значених розбіжностей у підходах, полягала в тому, що за чинною на той момент Конституцією прийняття нового Основного Закону відносилось до повноважень ВРУ. Проте це не виключало можливості внесення суб'єктами права законодавчої ініціативи щодо розгляду свого проекту Конституції. Це загрожувало появою великої кількості проектів, які б довго обговорювали та не прийняли через відсутність єдиного погодженого документу.

В результаті обговорень та дискусій 20 вересня 1994 р. була прийнята Постанова ВРУ «Про чисельний склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України (Конституційної комісії)». Вона передбачала, що парламент та глава держави мали делегувати до цієї комісії по п'ятнадцять осіб, один представник визначався ВР АРК, сім судовими органами і Генеральною прокуратурою. Загальна чисельність комісії мала становити 40 осіб [9]. 10 листопада 1994 р. ВРУ ухвалила Постанову «Про склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України (Конституційної комісії)», яка налічувала 41 особу і очолювалась Леонідом Кучмою та Олександром Морозом. Секретарем Комісії призначено Альберта Корнєєва, керівника групи Адміністрації Президента України по зв'язках з Верховною Радою України. До складу ввійшли такі відомі широкому загалу представники, як: Анатолій Гальчинський, Сергій Головатий, Микола Горинь, Олександр Ємець, Іван Заєць, Володимир Стретович, Дмитро Табачник, Василь Тацій, а також керівник попередньої Конституційної комісії, тодішній Голова Конституційного Суду України Л. Юзьков [10].

На першому пленарному засіданні Комісії 28 листопада 1994 р. у виступах її Співголів та інших членів була висловлена впевненість у тому, що Конституція буде прийнята. Так, Л. Кучма стверджував: «Моя позиція чітка й однозначна: подальше затягування конституційної реформи та прийняття нової Конституції буде нічим не виправданою політичною помилкою,

відповідальність за яку нестиме Верховна Рада, Президент і Конституційна комісія» [14, с. 81]. Також Президент вважав за необхідне прийняти закон про владу, так як відносини між законодавчою та виконавчою владою були напруженими і не існувало чіткого розмежування повноважень між ними. «Необхідність невідкладного усунення зазначених суспільних перешкод, – додавав Л. Кучма, – і спонукала Президента ініціювати прийняття Конституційного закону про владу. За моїм переконанням, це має бути своєрідна мала Конституція, взаємна угода «гілок влади» щодо співробітництва в кризовий період, яка ввійде складовою частиною в майбутній Основний Закон» [14, с. 80].

Для початку роботи над напрацюванням нової Конституції за основу був взятий проект від 26 жовтня 1993 р. Важливим було й те, що на своєму першому пленарному засіданні Комісія прийняла за основу Положення про Комісію, план її роботи та інші документи. На наступному засіданні Комісії 28 листопада 1994 р. створено сім секцій, до складу яких було залучено членів Комісії від різних органів державної влади для повноцінного представництва.

На засіданні Комісії 27 грудня 1994 р. були винесені на розгляд та обговорення спірні питання, зокрема суспільно-економічного ладу, закріплення назви «український народ» чи «народ України», ставлення держави до титульної нації та національних меншин, одно- чи двопалатності парламенту тощо. Обговорення цих питань викликало жваву дискусію, проте члени Комісії дійшли згоди не голосувати, попередньо не опрацювавши ці позиції. Слід зауважити, що Співголова Комісії Л. Кучма також пропонував не вирішувати долю спірних питань. Така позиція була зумовлена розглядом президентського законопроекту «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», який бурхливо обговорювався на засіданнях парламенту і наступного дня після засідання Комісії – 28 грудня 1994 р. – був прийнятий за основу [20, с. 54].

Наступне засідання відбулося 6 березня 1995 р. Головуючий на пленарному засіданні Комісії президент Л. Кучма оголосив пропозицію провести засідання в три етапи, детально обговоривши кожен з розділів, розроблених відповідними секціями. Після цього планувалось продовжити засідання Комісії з метою узгодження спірних питань та створити Робочу групу для напрацювання єдиного тексту проекту нової Конституції. На цьому засіданні розгорнулася дискусія щодо статусу президента в державі.

Зокрема, секція, очолювана О. Ємцем дійшла висновку, що Україна має бути президентською республікою. Ці пропозиції викликали критику з боку значного числа учасників засідання. Висновки секції, озвучені О. Ємцем не дістали підтримки й головуючого на засіданні Л. Кучми. Адміністрація Президента вважала, що конституційне визначення Президента як глави виконавчої влади є недоцільним, а тому пропонувалось визначити особливий статус – фактично над усіма «гілками» влади. Водночас Л. Кучма позитивно ставився до пропозицій про утворення двопалатного парламенту.

Як бачимо, процес напрацювання конституції пригальмувався, що свідчило про різне бачення кожної з гілок влади в функціонуванні державного механізму. Суспільство також було втомлене від зволікання в прийнятті конкретних рішень протягом чотирьох років.

У зв'язку з цими обставинами секретар Комісії А. Корнєєв 10 травня 1995 року звернувся до Л. Кучми і О. Мороза як Співголів Комісії з листом, у якому закликав негайно організувати нараду координаторів секцій Комісії за участю провідних експертів. Нарада була скликана Президентом і Головою Верховної Ради 30 травня 1995 р. Цьому передували важливі події, зокрема 18 травня Верховна Рада схвалила абсолютною більшістю Закон «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні» в президентській редакції. По суті, президент отримував певну перевагу в просуванні конституційних ініціатив. На нараді було вирішено провести завершальний етап роботи над проектом Конституції, чим мала зайнятись Робоча група Комісії, створена Співголовами [20, с. 58]. Також було досягнуто консенсусу щодо введення в дію Закону України «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні» шляхом підписання Конституційного Договору (далі – Договір) між Президентом та Верховною Радою. 7 червня на засіданні ВРУ відбулося голосування щодо Конституційного Договору, що включав повний текст Закону «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», і 240 народних депутатів підтримали цей документ. Конституційний Договір набрав чинності 8 червня 1995 р. після його підписання Президентом та Головою Верховної Ради [4, с. 1–2]. 19 червня 1995 р. Леонід Кучма та Олександр Мороз видали Розпорядження Співголів Комісії «Про утворення Робочої групи Конституційної комісії», із завданням доопрацювати єдиний текст Конституції на основі напрацювань та висновків секцій.

У середині жовтня 1995 р. з Адміністрації Президента було передано прохання нада-

ти Л. Кучмі для ознайомлення напрацьовані матеріали, оскільки Президент мав відбути в тривалий візит до Латинської Америки. На той час більш-менш остаточно була підготовлена частина тексту з розділами про загальні засади, права і свободи людини і громадянина, народний суверенітет, парламент (у варіантах однопалатного і двопалатного). Наприкінці жовтня 1995 р. Робоча група в основному завершила підготовку тексту Конституції, і він був переданий для ознайомлення Президенту. Після цього проект відправили на остаточне редагування і 15 листопада 1995р. був поданий на розгляд до Комісії.

Пленарне засідання Конституційної комісії з обговорення проекту відбулося 23 листопада 1995 р., на якому Л. Кучма привітав всіх з тим, що «є вже робочий варіант нової Конституції України», і що «доручення минулого засідання про необхідність мати повний проект Конституції виконане» [20, с. 75]. З метою вирішення усіх процедурних питань 18 березня 1996 р. було проведене останнє засідання Комісії, на якому було вирішено направити узгоджений проект Конституції до ВРУ. Проте були висловлені зауваження О. Морозом, який наполягав на продовженні консультацій. Незважаючи на це, проект Конституції був представлений 20 березня 1996 р. на спеціальному засіданні Верховної Ради, на яке були запрошені також члени Конституційної комісії. З невеликими доповідями про проект Конституції виступили Президент і Голова Верховної Ради як Співголови Конституційної комісії. Л. Кучма наголосив на демократичному характері проекту, зазначив, що «проект є результатом спільної клопіткої тривалої роботи великого колективу людей, які практично репрезентують усі верстви і складові нашого суспільства» [12], і закликав депутатів невідкладно приступити до розгляду документа. Проте депутатський актив не був налаштований конструктивно, тому питання було розглянуто лише 17 квітня.

5 травня 1996 р. створено Тимчасову спеціальну комісію (далі – Тимчасова комісія) по опрацюванню Конституції України. До її складу увійшло 28 народних депутатів з 12 різних політичних фракцій та груп. Очолив Тимчасову комісію народний депутат з групи «Центр» Михайло Сирота. З 28 травня по 4 червня тривав розгляд проекту Конституції в першому читанні, який завершився успішним прийняттям рішення 258 голосами. Проте прийняття даного документу не було безхмарним. Напередодні голосування представники депутатських фракцій та груп лівого спрямування довго не бажали приступати

до розгляду питання по суті та просто-на-просто не реєструвались в сесійній залі парламенту, що не давало можливості розпочати засідання через відсутність кворуму. Вони аргументували тим, що Президент Л. Кучма після прийняття запропонованого документу за основу оголосить про призначення всеукраїнського референдуму для прийняття Конституції в цілому. Слід віддати належне президенту, який спростував доводи щодо референдуму в сесійній залі парламенту: «Я хочу, шановні народні депутати,... однозначно заявити, що Президент не збирається одноосібно, без розгляду цього проекту у другому читанні, виносити проект без погодження з більшістю Верховної Ради на референдум» [13].

Процедура другого читання була не менш напруженою, ніж прийняття проекту за основу. Зокрема, 26 червня правоцентристські фракції відмовились брати участь у засіданні, чим заблокували розгляд питання прийняття Конституції в цілому. Після відмови депутатів та безуспішних спроб поновити роботу ВРУ Леонід Кучма підписав Указ «Про проведення всеукраїнського референдуму з питання прийняття нової Конституції України», який призначався на 25 вересня 1996 р. На всенародне обговорення виносився проект Конституції, схвалений Конституційною комісією без напрацювань Тимчасової комісії. Також в парламенті був розпочатий збір підписів для звернення до Президента про узгодження проекту Конституції та взяття за основу варіанту 17 червня для подальшого спільного винесення на референдум. За два дні було зібрано 240 підписів народних депутатів, що представляли дев'ять фракцій та груп [3, с. 43].

Враховуючи такий хід подій на наступний день, 27 червня 1996 р., розпочалось пленарне засідання ВРУ, яке тривало майже добу. В результаті постатейного розгляду Конституції та доповіді Голови Тимчасової Комісії Михайла Сироти з кожного питання Основний Закон України був прийнятий 28 червня 1996 р. 315 голосами. Леонід Кучма звернувся до депутатів після успішного голосування і зазначив, що прийняття Конституції ввійде в історію як історична подія та подякував усім, хто працював над текстом документу протягом усіх етапів конституційного процесу.

Інший етап конституційного реформування був здійснений вже під час другої президентської каденції Леоніда Кучми. Ще 15 січня 2000 р. він підписав Указ «Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою», який призначався на 16 квітня 2000 р., та мав на меті кардинально змінити

співвідношення сил між Президентом та ВРУ. До виборчого бюлетеня мало бути включено шість питань: питання розпуску ВРУ в разі неможливості протягом місяця сформува-ти коаліцію чи протягом трьох місяців не затвердження бюджету; створення двопалатного парламенту; зменшення кількості депутатів ВРУ з 450 до 300; скасування депутатської недоторканності; зміни Конституції шляхом референдуму; питання довіри ВРУ. Останні два питання були оскаржені депутатами в Конституційному Суді. [17] Всі питання, які виносились на всенародне обговорення були підтримані громадянами та отримали від 82 до 90% підтримки. Проте для імплементації даного рішення потрібна була згода ВРУ, яка її не надала – за ініціативи було віддано 251 голос замість 300 [6, с. 275]. Безумовно, позицію парламенту можна зрозуміти, адже ніхто з депутатського корпусу не хотів позбавлятися власних повноважень, особливо недоторканності. Проте глава держави не опустив руки і вже на річницю проголошення незалежності 24 серпня 2002 р. заявив про проведення політичної реформи, що передбачала перехід України з президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми державного правління [8, с. 107].

3 жовтня 2002 р. була утворена Комісія з опрацювання законопроектів про внесення змін до Конституції України та виборчих законів (далі – Комісія з внесення змін до Конституції), яка складалась з 50 членів, в основному депутатів, суддів, науковців та представників місцевої влади. Співголовами Комісії стали Геннадій Васильєв, тодішній Перший заступник Голови ВРУ та Василь Маляренко, заступник Голови Верховного Суду України [18]. Незадовго після цього, 6 березня 2003 р., вийшов Указ Президента №197/2003 «Про внесення на всенародне обговорення проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», який мав на меті «визначення позиції громадян України стосовно питань перерозподілу повноважень між Президентом України, ВРУ і Кабінетом Міністрів України, переходу від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми правління» [19]. Підписуючи указ, Леонід Кучма наголошував на тому, що в тексті Конституції 1996 р. закладене протистояння між законодавчою та виконавчою гілками влади. Також акцент спрямовувався на фіксацію в Конституції норм про вибори до парламенту за пропорційною виборчою системою, утворення партіями – переможцями виборів коаліції, яка б формувала уряд [16, с. 256]. З вересня 2003 до

квітня 2004 рр. розпочалось обговорення проекту Основного Закону, авторства Президента. 8 квітня 2004 р. відбулось голосування за прийняття змін до Конституції, однак табло в сесійні залі висвітлило лише 294 голоси «за». За таких умов представники влади та опозиції пішли на компроміс, наслідком якого стала поява законопроекту № 4180 щодо внесення змін до Конституції, а пізніше Закону України «Про внесення змін до Конституції України» №2222-IV. У грудні 2004 р. в Україні в розпалі був мирний протест громадян проти спроб фальсифікації президентських виборів. Враховуючи ці обставини, влада та опозиція домовляються про проведення «третього туру голосування» в обмін на голосування за політичну реформу. 8 грудня 2004 р. ВРУ 402 голосами ухвалює в цілому зміни до Конституції, які набували чинності з 1 січня 2006 р.

Отже, внесок Леоніда Кучми в конституційний процес є вагомим. По-перше, за його активного сприяння та позиції була ухвалена Конституція України 1996 р., яка закріп-

лювала основні засади функціонування молоді незалежної держави, визначала повноваження органів державної влади, забезпечувала права і свободи людини. За оцінкою Венеціанської комісії прийнята Конституція була найкращою в Європі. Також прийняття Основного Закону було вимогою та критерієм для членства України в Раді Європи. І, безумовно, конституційний процес не міг тривати безкінечно, тому Президент вжив всіх необхідних заходів для виправлення цієї ситуації. По-друге, подальші конституційні ініціативи початку 2000-х рр. мали на меті унормувати діяльність органів влади та позбавити Конституцію недоліків, які проявились в процесі її реалізації. Перехід України до парламентсько-президентської республіки, на перших порах, показав свою неефективність, однак побудова парламентаризму та виконавчої влади не є легкою та швидкою справою і, станом на сьогодні, Україна користується здобутками саме конституційної реформи другого Президента України Леоніда Кучми.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть / О.М. Бандурка, В.А. Греченко. – Харків : УВС, 2000. – 303 с.
2. Вибори в Україні 1994 року [Текст] / Міжнародна фундація виборчих систем (IFES). – 2-е вид., доп. – К. : [б.в.], 1995. – 231 с.
3. Гетьман В.П. Як приймалась Конституція України [Текст]: нотатки учасника розробки Основного Закону України / В.П. Гетьман. – К., 1996. – 127 с.
4. Голос України. – 1995. – № 104. – 8 черв.
5. Кампо В. Конституційні університети професора Леоніда Юзькова / В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – №1. – С. 106–110.
6. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії / Г.В. Касьянов. – К. : Наш час, 2008. – 432 с.
7. Погорілко В. Роль і значення Конституції в українському право творенні і розбудові держави / В. Погорілко // Вісник Національної академії наук України. – 2005. – № 12. – С. 23–32.
8. Полякова Л. Аспекти взаємодії Президента України і Верховної Ради. Спроба посилення президентської влади (1994–2004 рр.) / Л. Полякова // Схід. – 2010. – № 5 (105). – С. 103–108.
9. Постанова Верховної Ради України «Про чисельний склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України (Конституційної комісії)» від 20.09.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/165/94-%D0%B2%D1%80>
10. Постанова Верховної Ради України «Про склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України (Конституційної комісії)» від 10.11.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/231/94-%D0%B2%D1%80>
11. Постанова Президії Верховної Ради України «Про пропозиції щодо організації роботи та проект порядку денного другої сесії Верховної Ради України» від 12.09.1994 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_5q/pg_ircoob.htm
12. Стенограма засідання Верховної Ради України № 40 від 20 березня 1996 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/3817.html>
13. Стенограма засідання Верховної Ради України № 87 від 28 травня 1996 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/3866.html>
14. Стенограма засідання Конституційної комісії 28 листопада 1994 року // Конституція незалежної України: У 3-х кн. – К., 1998. – Кн. 3. – Ч. 2. – 317 с.
15. Тодька Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики: монография / Ю.Н. Тодька. – Х. : Факт, 2000. – 608 с.

16. Томенко М.В. Конституційний процес як пошук стратегічних пріоритетів України: монографія / М.В.Томенко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 299 с.
17. Указ Президента України «Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою» від 15.01.2000 року. – Електронний ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/65/2000>
18. Указ Президента України «Про організацію роботи з підготовки законопроектів про внесення змін до Конституції України та виборчих законів» від 03.10.2002 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/895/2002>
19. Указ Президента України №197/2003 «Про внесення на всенародне обговорення проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», який мав на меті «визначення позиції громадян України стосовно питань перерозподілу повноважень між Президентом України, ВРУ і Кабінетом Міністрів України, переходу від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми правління» від 06 березня 2003 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/197/2003>
20. Шаповал В.М. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні в 1990–1996 роках) / В.М. Шаповал, А.В. Корнєєв. – Х. : Фоліо, 2011. – 111 с.

© *Сергей Шкабко*
(Київ)

УЧАСТИЕ ЛЕОНИДА КУЧМЫ В КОНСТИТУЦИОННОМ ПРОЦЕССЕ (1994–2004): ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье прослеживается и анализируется участие и место Президента Леонида Кучмы в новейшем украинском конституционализме. Основное внимание акцентируется на проблематике согласования различных вариантов конституционных проектов, переговорный процесс между участниками комиссий по наработке текста Основного закона. Освещены инициативы главы государства относительно проведения конституционной реформы и осуществление кропотливой работы по продвижению законопроектов для их окончательного принятия и реализации.

Ключевые слова: Президент Леонид Кучма, Верховная Рада, Конституция.

© *Sergiy Shkabko*
(Kyiv)

PRESIDENT LEONID KUCHMA'S PARTICIPATION IN THE CONSTITUTIONAL PROCESS (1994–2004): A HISTORICAL PERSPECTIVE

The article explores the issue of state-second President of Ukraine Leonid Kuchma. After the election as main measures have been taken the adoption of the new Ukrainian constitution. Discover the Verkhovna Rada of Ukraine on the party structure was left wing, which had an impact on future relations to promote reform. The constitutional process was hampered because the initiative for its renovation took hands on the newly elected president. At first there was cooperation in the normal mode, but the stage presentation accumulated variant Constitution Parliament has shown its face – the deputies did not seek a quick solution to the constitutional issue. The president failed to take decisive steps and with the assistance of the Constitution and persistence eventually adopted. In fact, Ukraine has received one of the essential attributes of statehood, because until June 28, 1996 continued to operate Constitution of the USSR, adopted in 1978.

The text analyzes the various approaches to the elaboration of constitutional texts, qualitative and quantitative composition of the commission on the development of the Basic Law, the attitude of politicians in the process of constitutionalism. Much attention is paid to direct the events associated with the adoption of the Constitution. The Constitution – a totally new Basic Law states that expresses the sovereign will of the Ukrainian people. With it Ukraine constituted as a sovereign and independent democratic, social, legal state, and it gave a possibility to develop relations with all democratic countries in the world.

Also it was followed the evolution of constitutional amendments, initiated by Ukrainian President immediately after the election for a second term. Clearly pointed out that from 2002 to 2004 is the period of confrontation ideas and approaches on the proposed changes. The end result, completed the activity of Leonid Kuchma's presidency is a compromise adoption of amendments to the Constitution that provide for Ukraine's transition from a presidential – parliamentary to parliamentary – presidential form of government.

Keywords: President Leonid Kuchma, Verkhovna Rada, the constitution.

До редакції надійшла 11.02.2015.